

10. Хуторской А. В. Дидактическая евристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М.: Изд.-во Моск.ун.-та, 2003. – 415 с.
11. Ярошенко А. О. Развитие освіти як «відкритої системи» в умовах інформаційного суспільства // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка № 3 (21) частина 1.- К., 2007.- С. 33-38.

**Костюшко Г. О.,
НПУ імені М.П. Драгоманова**

УДК 34.012

УКРАЇНСЬКІ РОДИННІ ТРАДИЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Анотація

У статті аналізуються теоретичні підходи до сутності понять «традиції», «родинні традиції», визначаються засоби поширення українських родинних традицій, напрямки соціально-педагогічної роботи з підготовки молоді до сімейного життя.

Ключові слова: традиції, родинні виховні традиції, обряди, ритуали, звичаї, народний етикет, символи, підготовка молоді до сімейного життя.

Аннотация

В статье анализируются подходы к понятиям «традиции», «родовые традиции», определяются средства, с помощью которых реализуются украинские родовые традиции, направления социально-педагогической работы по подготовке молодежи к семейной жизни.

Ключевые слова: традиции, родовые воспитательные традиции, обряды, ритуалы, обычаи, народный этикет, символы, подготовка молодежи к семейной жизни.

Annotation

In this article approaches to such notions as «traditions»; «ancestral traditions» are analyzed. Conditions of preparation of young people for family life, taking into account traditional national experience, are stipulated

Key words: traditions, ancestral educational traditions, rites, rituals, folk etiquette, preparation of young people for family life.

Складні процеси, які відбуваються в суспільному житті нашої держави в останній час, актуалізують необхідність збереження та розвитку духовного потенціалу українського народу, національних особливостей, етнокультурних традицій і важливе місце в цьому процесі займають сімейно-родинні цінності. У сучасних умовах все більшої гостроти набувають питання пошуку шляхів підвищення престижу повної, багатодітної сім'ї, морально-духовної підготовки молоді до шлюбно-сімейних відносин. Тому особливу увагу педагоги, психологи, соціологи надають відродженню історичного минулого, педагогічного досвіду попередніх поколінь, традицій, звичаїв, пов'язаних із становленням та розвитком української сім'ї, родини. Саме етнічні родинні традиції закладають підвалини для міцної сім'ї, в якій формуються духовні та

моральні сімейні цінності, які сприяють розвитку та зміцненню української нації.

З урахуванням вищезначеного метою статті є узагальнення теоретичних підходів щодо українських родинних традицій та умови їх використання в соціально-педагогічній роботі з молоддю.

Грунтовне відображення розвитку традицій у сучасній науковій літературі з'ясувало наявність різних підходів до цього суспільно-історичного феномена.

Традиції (лат. tradition – передача, переказ) – це досвід, звичай, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично та передаються з покоління в покоління [1] – це:

- 1) елементи соціальної і культурної спадщини [7];
- 2) форми діяльності та поведінки, а також звичаї, правила, цінності, уявлення, які мають міцне історичне коріння та передаються з покоління в покоління [11];
- 3) результат духовної діяльності, яка передається нащадкам шляхом наслідування [8];
- 4) важливий чинник регуляції життєдіяльності людини [2].

Аналіз місця та ролі родинних традицій у вихованні підростаючого покоління зустрічається в працях І. Гербарта, А. Дістервега, Я. Коменського, І. Песталоцці. Дослідження родинних обрядів, звичаїв вивчали такі відомі історики, етнографи, мовознавці: М. Грушевський, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Костомаров, М. Максимович, О. Потебня, Г. Сковорода, М. Сумцов, К. Ушинський, Ф. Вовк. Значення національних традицій у вихованні наступних поколінь відображені й у працях А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького, Г. Ващенко.

Новий етап у розвитку України як суверенної держави сприяв відродженню духовних, національних, державних, культурологічних засад.

У державній національній програмі «Освіта» (“Україна XXI століття”) зазначено, що одним із стратегічних завдань реформування освіти є саме створення умов для “виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій виховній традиції, духовності” [5].

В умовах незалежної України відродженням народної педагогіки, національного виховання, родинних традицій займалися М. Стельмахович, О. Семенов, Є. Сявавко, Т. Мацейків, Ю. Руденко тощо. Особливу роль і значення українським родинним традиціям надавав відомий педагог, професор, академік АПН України М. Г. Стельмахович. Як зазначав М. Стельмахович, головна мета родинного виховання – через українознавство формувати в дітей і молоді духовність рідного народу, виховувати високо свідомих патріотів українського народу, нації, носіїв і творців національної та загальнолюдської культури, вільних громадян незалежної України [11].

Сучасні наукові дослідження свідчать про все більшу увагу науковців, педагогів, психологів до опанування і передачі національних культурних надбань українського народу, дослідження ціннісних родинних орієнтацій українців, вірності сімейним традиціям, історичній пам'яті (Т. Алексеєнко, І. Бех, В. Костів, В. Кравець, А. Марушкевич, В. Постовий, П. Щербань).

Дослідженню етнічних традицій, родинному вихованню присвячені праці російських дослідників В. Волкова, В. Крисько, В. Кукушина тощо.

На думку В. Костіва, майбутнє родини, збереження й примноження сімейних і суспільних багатств повністю залежить від успадкування тих народно-педагогічних ідей минулого, що віками склалися і трансформувалися у свідомості й життєдіяльності конкретної етнічної групи, родини. Автор слушно наголошує, що відродження прогресивних елементів народно-педагогічних традицій, звичаїв соціалізації дітей і молоді в минулому сприяє ефективному родинному вихованню молодого покоління [2].

Виходячи з того, що родинне виховання ґрунтується на збереженні та примноженні родинних традицій, необхідно, на наш погляд, більш детально розкрити сутність самого поняття «родинні традиції».

Аналіз поняття «родинні виховні традиції» в науковій літературі дозволив виділити такі основні підходи, як:

- сукупність духовно-моральних цінностей, ідеалів і засобів навчання й виховання, що передаються в родині від покоління до покоління через працю, усну народну творчість, звичаї та обряди [9];

- найбільш укорінена в сімейно-побутових відносинах українського народу система ідеалів, трудового досвіду та знань, творчості, переконань, смаків, установок, норм поведінки, звичаїв, обрядів, які склалися історично та передаються із покоління в покоління в народній творчості, обрядах, звичаях [7];

- об'єктивне соціально-педагогічне явище, спосіб акумуляції та передачі наступним поколінням знань про родину, її духовно-моральні цінності та ідеали, джерело інтелектуального та морально етичного формування особистості, основний механізм стабілізації стосунків у сім'ї та родині [7].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, ми можемо виділити наступне: родинні традиції – це система цінностей, яка передається з покоління в покоління в різних сферах людського життя (трудова, морально-етична, фізична, естетична тощо) була і є запорукою гармонії та стабільності української родини.

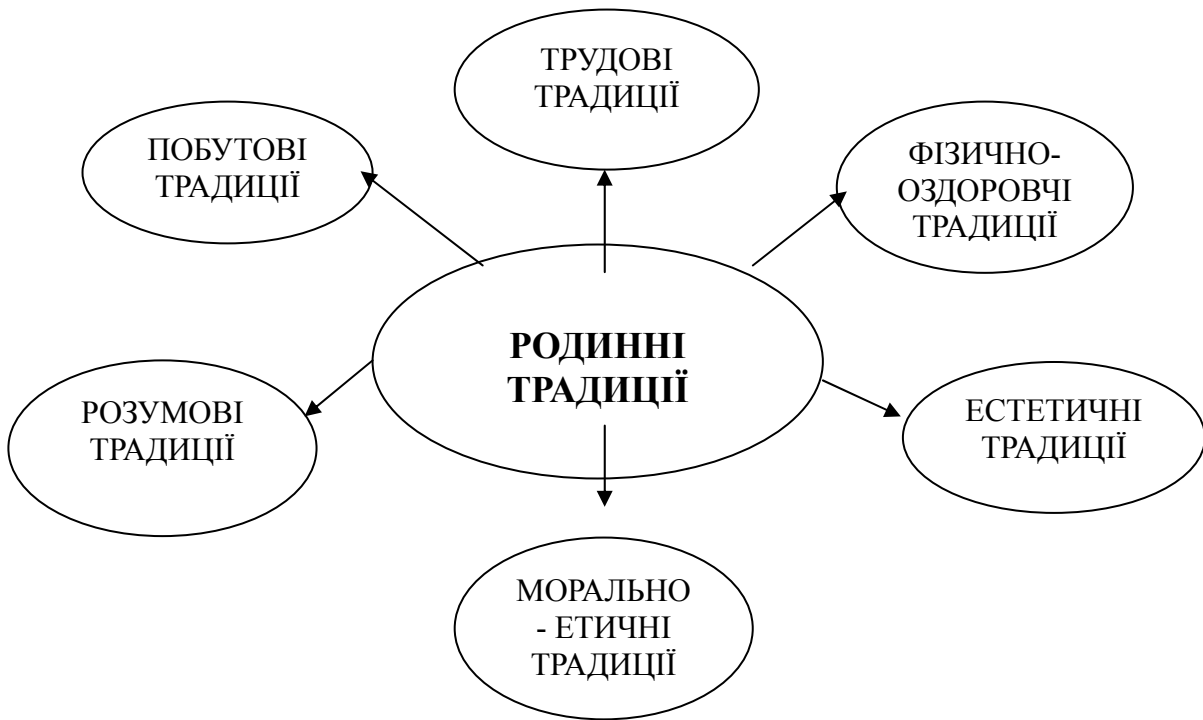
Аналіз наукових розвідок дозволив виділити наступні підходи, щодо класифікації родинних традицій, а саме:

- родинні виховні традиції охоплюють *всі сфери родинного життя українців* (трудова, морально-етична, фізично-оздоровча, комунікативна, естетична, громадська тощо);

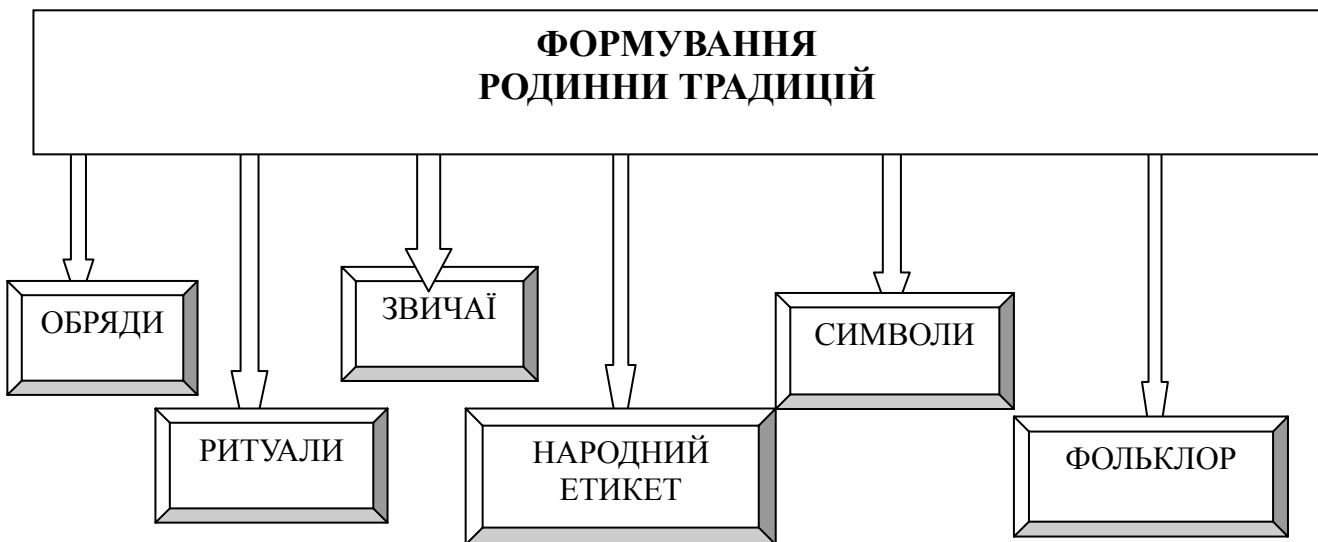
- родинні виховні традиції *виходять за межі сімейних традицій* (у розумінні поняття сім'ї як значно меншої групи, родина передбачає наявність подружньої пари та їх дітей і зв'язок з близькими та більш віддаленими членами родини);

- родинні традиції *охоплюють всі етапи життя людини* від народження до смерті;

- родинні традиції *зберігають досвід попередніх поколінь і удосконалюються* сучасними тенденціями.

Реалізація родинних традицій здійснюється через систему обрядів, ритуалів, звичаїв, народний етикет, усну народну творчість, символи тощо.

Обряд – це виконання людьми символічно-умовних дій, якими супроводжуються певні події родинного життя (народження, весілля, похорон та ін.), календарні свята, а також окремі трудові процеси (сіяння, косовиця) [4].

Обрядовість сімейна визначається в родинно-сімейній енциклопедії як супроводження сімейного життя українців різноманітними обрядами та ритуалами, які в образно-символічній формі відзначали найважливіші стадії розвитку родини в її життєвому циклі: утворення сім'ї, народження дитини, її повноліття, сімейні ювілеї, смерть когось із членів сім'ї. Основні його елементи – родильні, весільні та поховальні й поминальні обряди.

Ритуал (від лат.ritualis – обрядовий) – сукупність обрядів, що супроводжують релігійну відправу та становлять її зовнішнє оформлення [1]; усталений звичаєм, традицією порядок [3].

У той же час дослідниці українського фольклору М. і З. Лановики вважають, що “подібним за значенням до обряду є ритуал, що означає форму складної поведінки, системи дій та мовлення, яка у минулому була основним вираженням культових взаємин” [4].

Звичай дослідниця А. Марушкевич визначає “як практичну дію, що дає взірєць для наслідування” і акцентує на тому, що народні виховні традиції і звичаї – це дві взаємопов’язані між собою форми виховного впливу на молоде покоління. Але звичаїв можна дотримуватись за звичкою, а традицій – свідомо, на основі переконання особистості в доцільності та суспільному значенні саме такої поведінки, мислення, діяльності [7]. Окрім того, дослідниця знаходить і інші відмінності цих понять, а саме: *родинні виховні традиції* виступають як загальні принципи поведінки, а *родинні виховні звичаї* як детальні приписи вчинку в конкретній ситуації, щодо виховних наслідків традиції формують складні звички, а родинні звичаї формують стереотипні, напівавтоматичні звички, щодо функціонального аспекту, то традиції функціонують у всіх сферах суспільної свідомості, а звичаї діють в усталених (стереотипних) стосунках [7].

Народний етикет знаходить своє виявлення через спілкування (словесні формули), жести, міміку, символи тощо. Як доводить етнограф А. Пономарьов, мова символів глибоко національна, і це визначається не лише набором своєрідних етнічних знаків, а й характером зв’язків із традиційним корінням: у народів, свідомість яких багато в чому залежить від вірувань, релігії, ритуалів, етнічні стереотипи складають систему їхнього світосприйняття і по суті є головними рисами національного життя; у народів, котрі тією чи іншою мірою втратили ці глибинні зв’язки, етнічні стереотипи поширюються лише на зовнішні правила поведінки [6].

У перекладі з грецької слово символ означає «з’єднувати», «зливати», «зв’язувати», «знак, пізнавальна ознака» [10].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови знаходимо таке визначення поняття «символ»: 1. Умовне позначення якогось предмета, поняття, або явища; 2. Художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття і т. ін.; 3. Умовне позначення якої-небудь величини, поняття, запроваджене певною наукою; 4. Основи віровчення: а) стислий виклад головних догматів християнства; б) переконання, світогляд, погляди [1].

Походження системи символів родинних традицій українців є найдавнішим і найбагатшим. Символіка містить у собі важливий філософський, релігійний, моральний, патріотичний, естетичний погляд народу. Прояв родинного символізму ми можемо знайти в системі подружніх стосунків, пріоритетності жінки перед чоловіком, що проявляється в системі сватання та шлюбу, запрошування гостей на весілля, розташування членів сім’ї за столом під час трапези (батько завжди сидів на чолі стола, почесне місце по правому боці займала дружина), символи вітання (в першу чергу зі старшими за віком, під час зустрічі з подружньою парою насамперед віталися з жінкою, в умовах оселі віталися з чоловіком, а потім із дружиною) [6].

Отже, аналіз виховних родинних традицій українців та засобів їх реалізації показують величезний потенціал соціально-педагогічного досвіду українського народу щодо соціалізації та підготовки молоді до сімейного життя, доцільність і ефективність його використання серед сучасного підростаючого покоління.

Звертаючись до українських традицій родинного виховання в соціально-педагогічній роботі необхідно враховувати:

- сучасний стан української сім'ї та проблеми (збільшення кількості розлучень, громадських шлюбів, послаблення батьківського впливу на дітей, відповідальності, послаблення родинних зв'язків, зміна стандартів поведінки, сімейних цінностей тощо), які поширюються в останній час з метою запобігання цим явищам і прогнозування перспектив зміцнення сім'ї;

- перспективу соціально-просвітницької роботи з батьками через заклади соціального спрямування (школи, інтернати, клуби, реабілітаційні центри) з використанням традиційних та інноваційних форм соціально-педагогічної роботи (виставки сімейної творчості, фотовиставки, стенди трудових династій, сімейні свята, сімейні вечори, екскурсії з батьками й дітьми, зустрічі з батьками багатодітних сімей, які мають щасливий сімейний досвід, концерти сімейної творчості тощо);

- цілеспрямовану підготовку шкільної молоді до створення сім'ї, сімейного життя, відповідального батьківства на етнопедагогічних засадах.

Отже, потреба дослідження витоків походження народних родинних традицій виховання дітей та формування шлюбно-сімейних відносин сприятиме, на нашу думку, відродженню традиційного статусу української родини, дотриманню духовно-моральної свідомості молоді в підходах до укладання шлюбу, прагненню до створення повноцінних і відповідальних сімейних взаємостосунків.

Література

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том II. Основи родинного виховання. - Івано-Франківськ, 2006. – 288 с.
3. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2007. – 848 с.
4. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 591с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у столітті // Освіта. - № 60-61.
6. Пономарьов А. П. Українська етнографія: Курс лекцій. – К.: Либідь, 1994. – 320 с.
7. Родинна педагогіка: Навчально-метод. посібник / А. А. Марушкевич, В. Г. Постовий, Т. Ф. Алексеєнко та ін. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. – 216 с.
8. Родинно-сімейна енциклопедія. За заг. ред. Ф. С. Арвата та ін. – К.: Богдана, 1966. – 438 с.
9. Семенов О. Використання родинних виховних традицій у навчальних закладах України // Шлях освіти, 1998. - № 2. - с. 21-23.
10. Словник символів культури України /За загальною редакцією В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К.: Міленіум, 2002. – 260 с.

**О.В.Шевчишена,
м. Хмельницьк,**

УДК: 37.015.3.001.76

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ОВОЛОДІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Анотація

В статті представлений аналіз наукових підходів щодо проблеми психологічної готовності вчителя до оволодіння інноваційними технологіями. Розроблено модель психолого-педагогічного супроводу формування особистісної готовності педагога до інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, психологічна готовність вчителя до оволодіння інноваційними технологіями, творча активність педагога.

Аннотация

В статье представлено анализ научных подходов, касающихся проблемы психологической готовности учителя к овладению инновационными технологиями. Разработано модель психолого-педагогического сопровождения личностной готовности педагога к инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, психологическая готовность учителя к овладению инновационными технологиями, творческая активность педагога.

Annotation

The analysis of psychological and pedagogical of a problem psychological readinnes of teachers to mastering by innovative technologies is presented in the article. The model of psychology caland pedagogical support of formation of personal reaginnes of the teacher to innocative activity is developed.

Keywords: innovative activity, psychological readinnes of the teacher for by innocative technologies, creative activity.

Сучасна освіта покликана готувати людину, яка готова сприймати динаміку змін навколишнього середовища як належну складову власного способу життя. Тому зміни, які сьогодні відбуваються в контексті освітньої системи, стосуються не лише учнівської аудиторії, але і працівників педагогічної сфери.

Нові пріоритети та соціокультурні цінності незалежної України вимагають від вчителя мобільності, гнучких стратегій поведінки у динамічно змінних ситуаціях, творчих якостей та навичок швидкого оволодіння сучасними освітніми технологіями. Модернізація сучасної освітньої системи вимагає залучення до навчально-виховного процесу таких педагогів-практиків, які б